

YILDIZ TİYATROSU'NDA BİR ALTIN ÇOCUK

FLORIZEL REUTER

Sarışın kıvrıkcık saçlı, mavi gözlü harika çocuk Florizel Reuter, 20. yüzyılın başında keman çalmakta gösterdiği inanılmaz ustalikle müzik dünyasını hayrette bırakan bir üstün yetenekti. Daha beş yaşına gelmeden gösterdiği olağanüstü becerilerle doğduğu ülke Amerika Birleşik Devletleri'nde gazetelere konu oldu, çocuk yaşında Beyaz Saray'da başkanların huzurunda çaldı. Daha küçük yaşta keman sanatçısı, besteci ve orkestra şefi olarak büyük şöhret kazanan bu harika çocuk, 1904 yılında İstanbul'a gelip Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı'nda çaldı.

Ömer Eğecioğlu
omer@cs.ucsb.edu

KEMAN

14. yüzyılda İtalya'da tasarlanmıştır.
Yay ile çalınan telli bir enstrüman
olan kemanın üzerinde dört adet teli bulunur.

Florizel von Reuter, 21 Ocak 1890'da ABD'nin Iowa eyaletinin Davenport kentinde doğdu. Annesi tarafından büyütüldü. Avrupa'daki çalışmalarında, sayısız konser turnelerinde ve seyahatlerinde ona annesi Grace eşlik etti. Doğduğunda verilen adı Florizel Fabrice Valdane Reuter olan bu küçük usta, 70 yaşında kaleme aldığı ve tanışmış olduğu önemli insanlarla ilgili anılarını bir araya topladığı biyografik kitabında Kaiser Wilhelm'in kendisine Reuter soyadının başına asalet belirten "von" kelimesini koyma hakkını bahsettiğini söylüyor.

Florizel von Reuter, Chicago'nun altı yaşındaki harika çocuğu:
American Woman's Home Journal adlı dergide çıkan 11 Temmuz
1897 tarihli fotoğraf (üstte). Yıldız Sarayı (sağda).

Sanatçı çocuk bundan sonra sahne hayatında "Florizel von Reuter" adını kullandı. Bazı kaynaklarda doğum yılı 1891, bazılarında ise 1893 olarak veriliyor. Gazetelerin ve emperyalıların bu değişik doğum tarihlerini doğruymuş gibi kabullenmesi, çocuğun yaşını olduğundan da küçük göstererek üstün yeteneğini pazarlamayı kolaylaştırdığından kaynaklanıyor olsa gerek.

Florizel von Reuter, ilk keman derslerini annesinden aldı. Daha beş yaşında Chicago Senfoni Orkestrası'nın birinci kemancısı Max Bendix'ten dersler almaya başladı. Florizel, 1899'da Beyaz Saray'da ABD Başkanı McKinley'in huzurunda bir konser verdi, aynı yıl dünyaca ünlü keman sanatçıların yanında çalışmak üzere Avrupa'ya gitti. Londra ve Cenevre'de müzik eğitimi aldı. 1901'de Cenevre Konservatuarı'ndan mezun oldu. Konservatvardaki bazı hocalar bu yaştaki bir çocuğu mezun etmek istemediler ama çok sayıda öğretmen Florizel mezun edilmezse başka öğrenci mezun etmeyeceklerini söyleyerek isyan etti. Neticede Florizel, 11 yaşında konservatuardan mezun olduğu gibi kuruluş, virtüözlüğünü takdir amacıyla kendisine harika bir keman hediye etti.

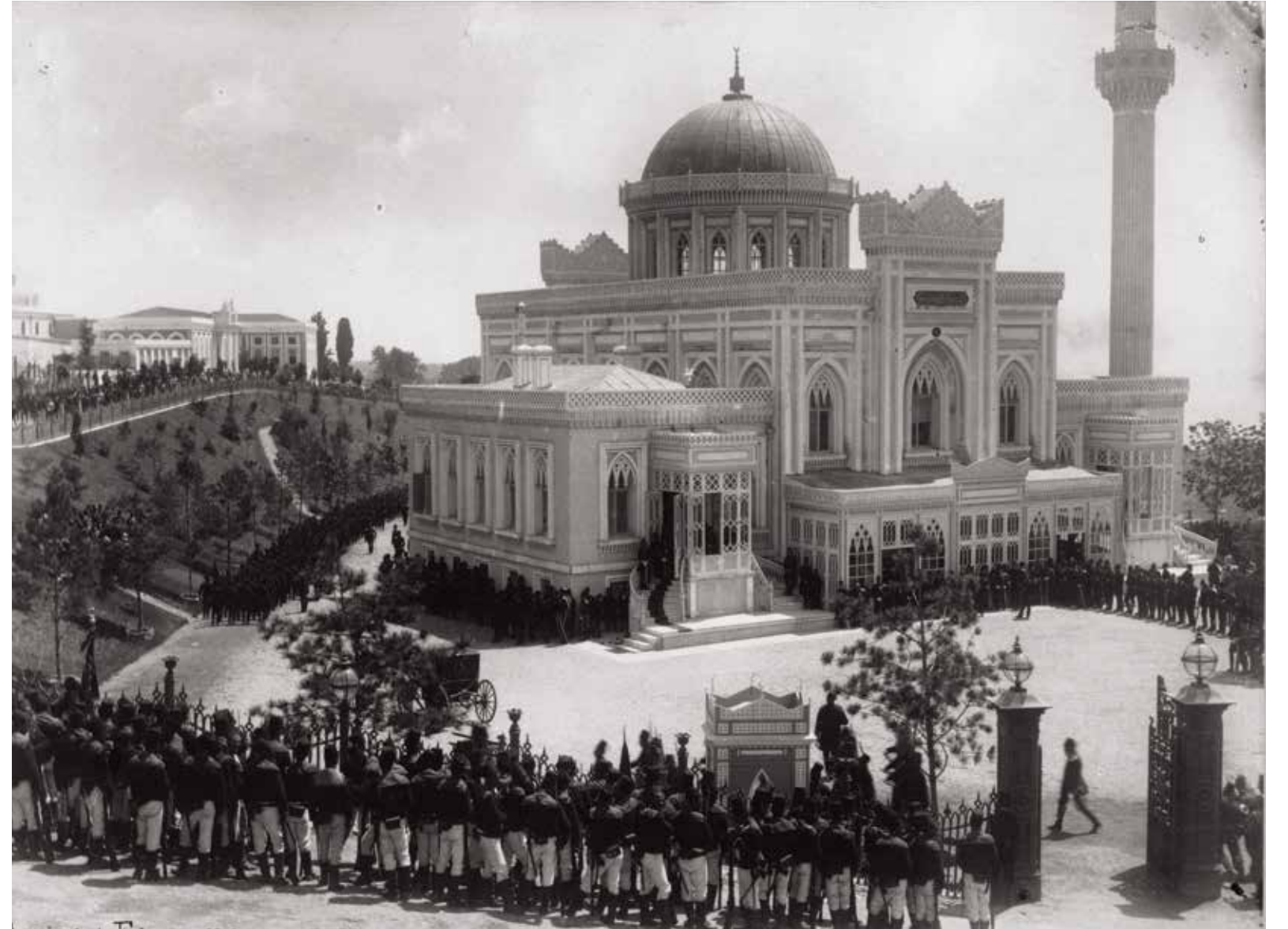
Florizel hayatı boyunca bir keman virtüözü, besteci, öğretmen ve orkestra şefi olarak dünyayı dolaştı. 1916-17 yıllarında Zürih Müzik Akademisi'nin direktörü oldu. I. Dünya Savaşı yıllarında bir süre Almanya'da yaşadı. 1930'dan itibaren konser turnelerine özellikle Almanya'da devam etti, aynı zamanda keman dersleri verdi. 1931-33 arası Viyana Müzik

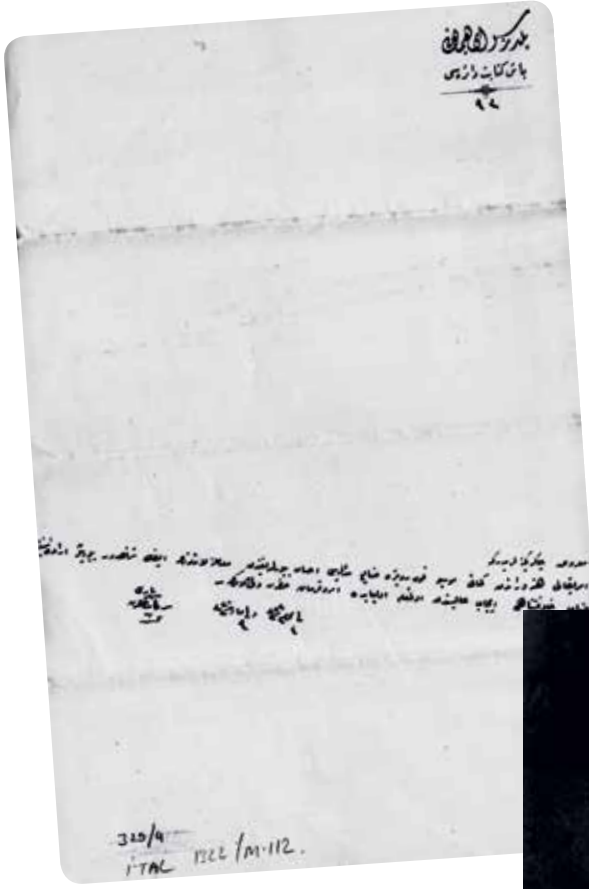
Akademisi'nde keman profesörü olarak görev yaptı. 1940'ların sonlarında Amerika'ya döndü. Wisconsin eyaletinde Waukesha şehrine yerleşti, burada Wisconsin Senfoni Orkestrası'nın birinci kemanı olarak müzik hayatına devam etti. Kendisi 10 Mayıs 1985'te 95 yaşında, eşi İsviçre doğumlu Marguerite Marie de 1997'de 92 yaşında Waukesha'da hayatını kaybetti.

Harika çocuk Yıldız Sarayı'nda

Florizel von Reuter, 1961 yılında yayımlanan anılarında uzun sahne hayatı süresince tanışmış olduğu ünlü insanlarla aralarında geçenleri, konuşmalarını, çocuk olarak onları zamanında nasıl gördüğünü anlatıyor. Bunların listesi 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın en tanınmış insanlarından oluşan bir "Kim Kimdir?" ansiklopedisi gibi. İlk kez 1904'te çocuk olarak ziyaret ettiği İstanbul'da edindiği izlenimler arasında Florizel çok detaylı bir şekilde 1904 Mart ayında Yıldız Sarayı'nda Abdülhamid, haremi, oğulları ve kızları önünde verdiği dinletiyi anlatıyor. İstanbul'u ve o zamanki toplumu bir çocuk gözüyle nasıl gördüyse anılarını 20. yüzyılın başından kalan kişisel bir belge, bir kesit olarak bizimle paylaşıyor.

Florizel von Reuter'in Abdülhamid'in huzurunda Yıldız Sarayı'ndaki konseri 1904 yılının mart ayında gerçekleşti. Programda kendinden önce iki cambazın, kendinden sonra da sirk fino köpeklerinin yer aldığı hatırlıyor Florizel. Anılarında şöyle anlatıyor: "İlk Balkan turnem beni çok sayıda asilzade ile bir araya getirdi. Turne, bugün İstanbul olan Constantinople'de başladı. Günümüzde İstanbul modern yaşamın her gereğine sahip muhteşem bir şehir ama o zamanlar Uzakdoğu'nun ilkel şehirleri gibiydi. Sokaklar Hindistan'ın Kutsal İnekleri gibi başıboş köpeklerle doluydu. Elektrik lambaları yok gibiydi ve telefon kullanımı Majesteleri Sultan'ın emriyle neredeyse tamamen yasaklanmıştı. Abdülhamid kendisine karşı yapılabilecek suikast girişimlerinden çok korkuyordu. Abdülhamid'le arası çok iyi olan Amerika Büyükelçisi Leishman'ın aracılığıyla Sultan, iki yüze yakın kadından oluşan haremi ve neredeyse bir o kadar da kızının önüne çıkmamı buyurdu (O zamanlar kuran dört eşe izin veriyordu: Baş Kadın, İkinci ve Üçüncü Kadınlar bir de küçük Kadın Efendi, geriye kalan 'eşler' doğal olarak cariyelerdi.) Bu özel konser Türkiye vaktiyle 12'de olacaktı, yani Avrupa'da akşamüstü 6 veya →

22 Mart 1904 tarihli "Kemani Fon Royter'e sanayi madalyası ihsan buyrulduğuna dair irade-i seniyye (1322M-112)" başlığı ile Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi'nde bulunan belge (İ..TAL. Kutu 329, Gömlek 4, Tarih H-04-01-1322)

II. Abdülhamid (1842-1918).

7. Sultan'ın Ortaköy Mahallesi'nin yakınındaki sarayı Yıldız Köşkü'ne gitmemiz bir saat aldı. Yıldız'a çıkan yol çok dolambaçlıydı. Dört bir taraftaki küçük evlerin her birinde Sultan'ın eşlerinden biri ve yakınları oturuyordu. Aslında 'Yıldız' zaten nüfusu binleri geçen bir şehir gibiydi. Bir sürü kapıdan geçtik. Her kapıda saray alanına girebilmemiz için verilen izin kâğıdımız kontrol ediliyor ve geri dönüşümüzü garanti altına almak amacıyla yüklü bir miktar bahşiş veriliyordu. Sonunda tiyatroya vardık. Bizden önce gelmiş çeşit çeşit artistler vardı. Abdülhamid'in zevkleri pek renkli. Programda benden önce iki cambaz, benden sonra da sirk fino köpekleri olduğunu öğrendim. Bu arada çocuk olduğum için bu köpekler benim Sultan kadar ilgimi çekti. Sahneye çıktığımda garip bir şey gözümüne çarptı. Hemen önümde muhteşem bir Türk halısı vardı ama geriye doğru salonda tek bir koltuk bile göremedim. Birkaç üniformalı resmi memur, yaverler, paşalar, parterin en arkasında ayakta duruyorlardı ama ön taraf boştu. Salonun etrafını tamamen çeviren geçilmez bir kafes gördüm. Bana söylenene göre bunun arkasında, en ortada, hayatta olan dört oğluyla (topu topu 10 oğlu vardı) Sultan oturuyordu. Sağında ve solunda bütün haremî yer alıyordu. Bana Sultan küçük bir çan çalıp işaret edene kadar devam etmemi

söylemişlerdi. Ayrıca sadece hızlı tempolu eserler çalmam tavsiye edilmişti; çünkü Majestelerinin beğendiği tek cins müzik buydu. Beni 40 dakika çaldırttı. Her parçadan sonra 'Bravo' dediğini duyuyordum. Nihayet çan çaldı ve Başmabeyinci İbrahim Bey boş salonda, Sultan'ın her hareketini gözleyebilmesi için iki elini de kafasının üzerine kadar kaldırmış şekilde sahneye geldi. Çünkü Abdülhamid kimseye güvenmiyordu. Başmabeyinci ellerini uzatarak küçük bir konuşma yaptı: 'Majesteleri çok beğendiğini söyleyerek icranız için size teşekkür ediyor, takdirlerinin bir ifadesi olarak size bir nişan ve bir torba altın armağan ediyor.' İçinde nişan olan kutuyu ve ağırlığına bakılırsa çok sayıda altın para içeren torbayı aldım. Daha önce zaten provasını yaptığım şekilde selam verdim: Önce sağ eli alınıza dokunduruyorsunuz, sonra ayası içe bakmak üzere ağızınıza ve kalbinize koyuyorsunuz. Bu hareketin anlamı şuymuş: Beynim sizin için düşünüyor, dudaklarım sizin için konuşuyor, kalbim sizin için atıyor. Bu selamı verebilmek için keman, yay, nişanı ve torbayı sol elime almam gerekti. Bunu yaparken altın dolu torba kayıp şangır şungur sesler çıkararak elimden düştü. Bayanların kıkır kıkır güldüklerini duydum.

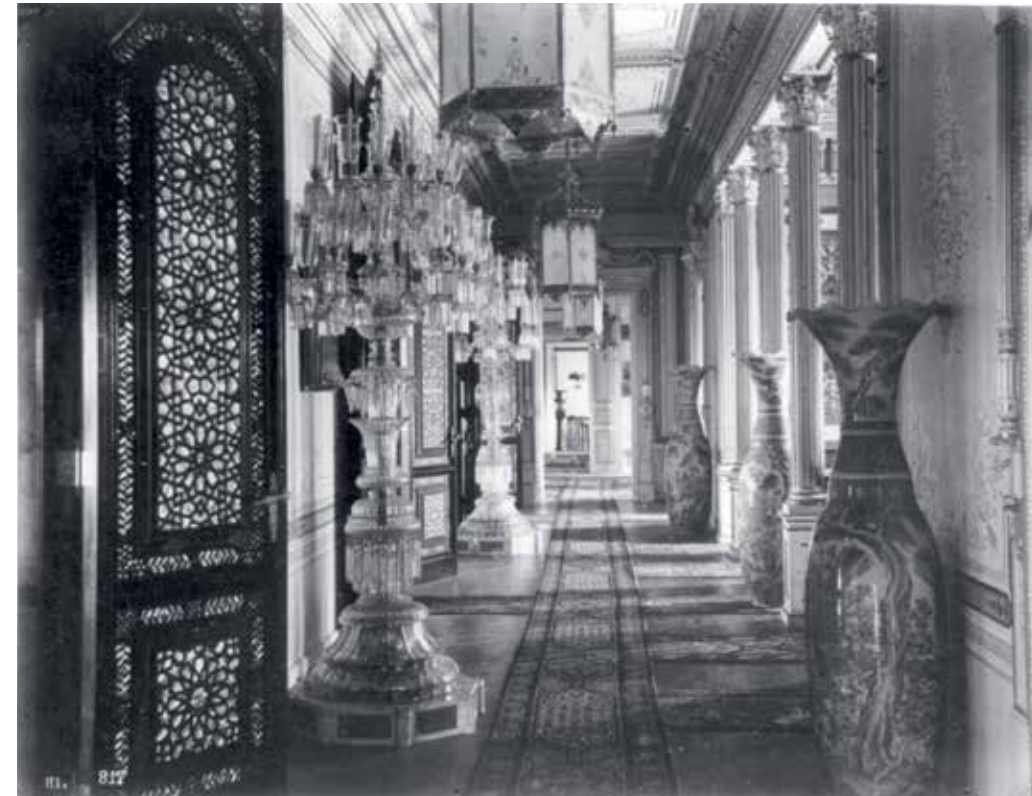
Hiç istifimi bozmadan torbayı kapıp sahneden kaçtım. Torbadan 20 altın Türk parası çıktı. Ama bu değerli armağanın hayatı kısa oldu çünkü ertesi gün torba esrarengiz bir şekilde kayboldu. Annem yardımları için Amerikan Büyükelçisi'ne teşekkür etti. Ben de prova için caddenin karşısındaki konser salonundaydım. Annem torbayı divanın arka tarafına sıkıştırıp saklamıştı, dönünce bankaya yatırmak üzere. Herhalde birisi odada büyük miktarda para olduğunu fark etmişti. Her neyse, annem döndüğünde para kayıptı. Hemen polis aradık ama hiçbir ipucu bulamadılar. Bacak bacak üzerine atıp divanlarda oturdular, sayısız Türk sigarası tütürüp bizim hesabımıza kahve içtiler ama netice sıfırdı. Birkaç şüphelinin ima ettiği ise Sultan'ın parasını geri aldığıydı. Majestelerine paranın kaybı haberi verince, kendisi için tekrar çalmamı istediği ama dışı ağrıdığı için (Majestelerinin resmi mazereti) bunun mümkün olamayacağı söylendi bana. Abdülhamid hakkında garip hikâyeler duydum. Söylenildiğine göre 12 yatak odası var ve her gün değişik birinde uyuyor. Her kapının başında bir asker nöbet bekliyor. Kimse hangi odada uyduğunu bilmiyor.

Selamlığa (dua zamanı) gittiği zaman kendisine erkek evlat doğuran dört resmi eşini de götürüyor. Bunlar ikinci bir arabada geliyorlar. Camideki tören sırasında herhalde eşlerinin kaçma olasılığına karşı bir tedbir olarak atlar arabalardan ayrılıyor. Zaten onlar camiye girmiyorlar. Ben olan biteni diplomatlara ayrılan yerin terasından izledim. Daha sonra Abdülhamid saraya tek atla çekilen iki tekerlekli bir at arabası ile döndü. Arabayı kendi kullanıyordu. Sarayın en üst düzey yetkilileri koşu kalkanı onu takip ediyorlardı. En ciddi insanı bile güldürecek kadar komikti durum. Majesteleri kullarına gücünü göstermek için hızlı gitmeyi seviyordu, şişman paşalar da ter içinde ve nefes nefese hükümdarlarına yetişmeye çalışıyorlardı.

Abdülhamid hiçbir zaman imza vermek istemeyen bir insandı ama bir kez bu kuralı Amerika Büyükelçilerinden birinin eşi hatırına bozdu. Şöyle ki bu bayanın kraliyet aileleri mensuplarının ve ünlü sanatçıların imzaları ile süslenmiş bir yelpazesi vardı. Bir seferinde sarayda verilen bir ziyafette Sultan'ın sağında oturuyordu. Ona yelpazeyi gösterip 'Majestelerinin adı Türkçe harflerle nasıl yazılıyor?' diye sordu. Sultan tuzağa düşerek adını Türk hiyeroglifleriyle yelpazeye yazdı. Ama ertesi gün Büyükelçiliğe gönderilen bir yaver yelpazeyi geri aldı. Büyükelçinin eşi yelpazeyi bir daha görmeyeceğini düşünüyordu ama Abdülhamid gerçek bir centilmendi. Bir kaç gün sonra yelpaze geri geldi. İmza, üzeri pırlantalarla işlenerek yok edilmişti." →

Florizel von Reuter, İstanbul'da Yıldız Sarayı'ndaki konserinin yanı sıra halka açık en az altı konser verdi.

12 yaşındaki Florizel von Reuter ve annesi Grace, Florizel'in 1901-1902 İskandinavya turnesinde (üstte). Yıldız Sarayı (solda).

de çaldığı Bayan Melba'nın kendisine gösterdiği ilgiden çok memnun kaldı." Haberde daha sonra sıra Florizel'in İngiltere'ye gelmeden önce Yıldız Sarayı'nda verdiği konsere geliyor. "Sultan'ın 283 karısı için çaldı" başlığını taşıyan bu alt bölüm Florizel'in sözleriyle başlıyor: "Dinleyiciler önünde çalmaya başladığım üç sene içinde İskandinavya, İsviçre, Avusturya, Brüksel, Moskova ve İstanbul'da konserler verdim. İstanbul'da Sultan'ın huzurunda sahneye çıktım. Bu, geçtiğimiz mart ayında oldu. Haremine bitişik olan tiyatro salonunda çaldım." Burada annesi ekledi: "Sultan tabii sıradan birisinin

orada çalmasına izin vermezdi ama Florizel daha bir çocuk olduğu için bu dinleyiciler önüne çıkmasında bir sakınca görmedi. Tiyatro salonu tek balkonlu oval şekliydi. Balkonun ortasında iki oğluyla Sultan, etraflarında Majestelerinin karıları ve kızları oturuyorlardı. Sonra öğrendiğime göre 283 eşi ve 214 kızı vardı. Çoğu dalga dalga dökülen Doğu kıyafetlerine bürünmüş, bazıları ise Avrupa stili giyinmişti. Kimi güzel, kimi çirkindi. Konuştuklarımın bazıları kültürlüydü; Fransızca, Almanca ve İngilizce konuşuyorlardı ve öğrendiğime göre bunlar Sultan'ın favorileriydi. Bana saray dışında müzik dinleyemediklerinden, sadece Sultan'ın sevdiği şeyleri dinlemek zorunda kaldıklarından yakındılar. Birkaçı Türkçe şarkı söyledi ama melodiler biraz düzensiz, sesler de burundan gelen cinstendi."

"Sultan'ın en küçük oğlu çok akıllı bir şey" diyerek devam etti Bayan Reuter, "Florizel'le yaşıtı, 12 yaşlarında. Kendi de keman dersleri aldığı için konseri çok beğendi ama bizim için çalmadı." Çalınan bir kese dolusu altın olayını da şöyle anlatıyor Bayan Reuter: "Florizel sahneye çıktı ve ömründe ilk kez balkona hitaben çaldı; çünkü salonda birkaç görevli memurdan başka kimse yoktu. Bunlar da zaten kadınları görmemeleri için balkonun altında durmak zorundalardı. Florizel iki saate yakın çaldı, sonra Sultan'ın sinyaliyle bir görevli kendisine içinde £100 kadar olan küçük bir torba parayla bir de nişan getirdi. Bu görevli Florizel'e hem torbayı hem de nişanı kaldırıp Sultan'a göstermesi gerektiğini söyledi. Para torbasının ağırlığına rağmen Florizel bunu becerdi. Saray'dan ayrıldık. Aynı akşam hırsızlar para kesesini otelimizden çaldılar! Nişanı geride bırakmışlardı. Ertesi gün Sultan'a haber vermeyi becerdik ama bize gelen resmi cevaba göre Majestelerinin dişi ağrıyordu ve kimseyi göremezdi. Anlaşıldığına göre Makedonya'dan kendini üzen bazı tatsız haberler almıştı. İleride İstanbul'a geldiğimizde

Yıldız Sarayı'nda verdiği özel dinletiyeye ek olarak Florizel'in 1904'te İstanbul'da geçirdiği haftalar süresince halka açık en az altı konser verdi. Paris'te yayımlanan *Le Guide Musical* dergisinin Harentz imzasıyla 1 Mayıs 1904 tarihinde İstanbul'dan verdiği haber şöyle: "İnanılmaz hafızası ve göz kamaştırıcı tekniği ile 11 yaşındaki kemancı Florizel von Reuter'in şehrimizde kazandığı büyük başarıya dikkatinizi çekmek isterim. Kendisi arka arkaya verdiği beş konserden sonra Paganini, Ernst, Mendelssohn, Vieuxtemps, Bruch ve Saint-Saëns'ın eserlerini seslendirdiği bir program daha sundu."

Dünya basınında Florizel von Reuter

Florizel ve annesi İstanbul'dan sonra Londra'ya gittiler. Harika çocuk üzerine *Manchester Courier* gazetesinin 25 Haziran 1904 tarihli ve "*Modern Bir Peri Masalı*" başlıklı haberi şöyle başlıyor: "Genç keman sanatçısı Florizel Reuter, Londra'ya gelip annesi ile geçici olarak Hampstead'de bir otele yerleşti. Daha 12 yaşındaki çocuk geçen salı öğleden sonra evin-

Florizel von Reuter, anılarında Yıldız Sarayı ve II. Abdülhamid'e yer verdi, Türk toplumsal hayatıyla ilgili izlenimlerini yazdı.

Sultan'ın bizi tekrar sarayında görmek istediğini söylediler."

Londra'da yayımlanan *The Tatler* adlı dergi "Son keman sanatçısı harika çocuk: Üstat Florizel von Reuter" başlığı ile geçtiği haberde Florizel'in piyano başında ve keman çalarken iki resmini verdikten sonra: "Büyük sansasyon yaratan Florizel von Reuter henüz 12 yaşında. İngiliz ve Alman anne babadan olan çocuk Amerika doğumlu. Kendisi Brüksel Royal Academy of Music'te Ysaÿe'den ders aldı. İstanbul'da çalıp Sultan tarafından bir nişanla taltif edildi. Romanya Kraliçesi ona hayran. Bulgar Prensi'nden de bir nişan aldı. Florizel hem piyanoyu hem de kemanı harika çalıyor, üstelik orkestra şefliği de yapabiliyor" haberini veriyor.

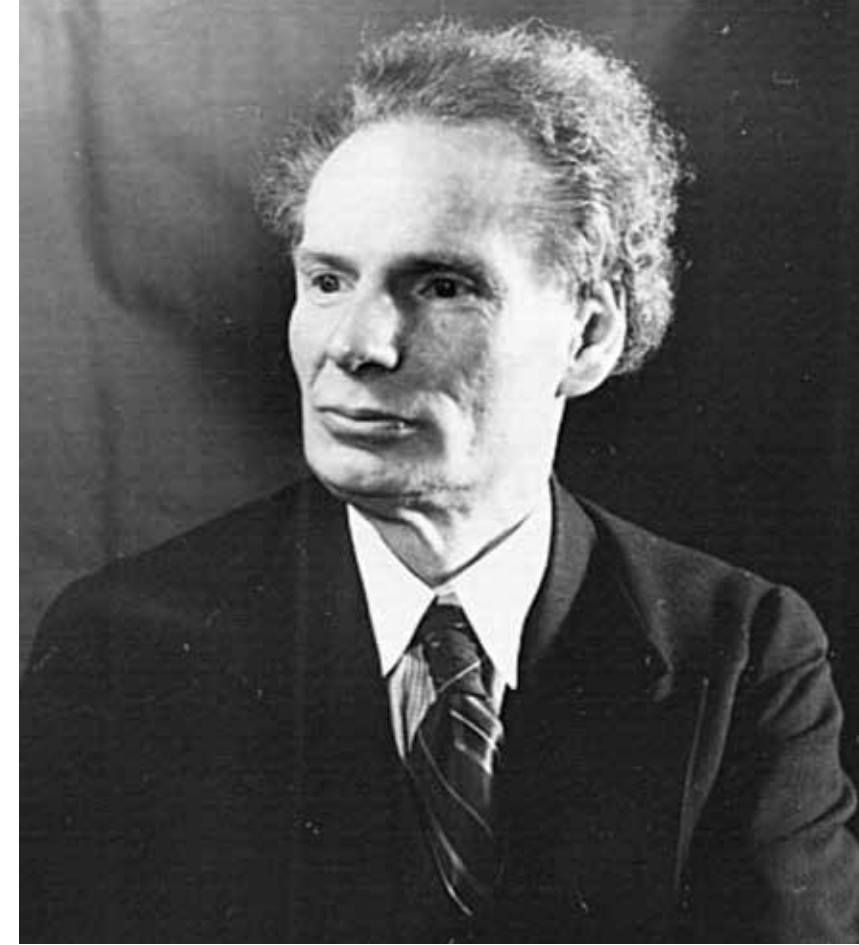
1908'den sonra tekrar Türkiye'de

Florizel, 27 Şubat 1908'de Altenberg'de çaldıktan sonra Atina, Sofya, Bükreş ve İstanbul'u kapsayan yeni bir Doğu turnesine çıktı. 1908'in ortalarında tekrar İstanbul'a geldi. "*İstanbul'da Müzik*" başlığı ile şehirdeki etkinlikleri Paris'te yayımlanan *La Revue Musicale* dergisine aktaran Tigran Çayan uzunca yazısının içinde Florizel'in konserini de anlatıyor:

"Geçtiğimiz müzik sezonu ilginçti. Keman sanatçısı Jacques Thibaud iki başarılı konser verdi. Thomson ve Marteau'nun tanındığı İstanbul'da Thibaud'yu ilk kez dinledik. Edouard Lalo'nun İspanyol Rapsodisi ve Saint-Saëns'ın La Bemol Konçertosu'nun parlak yorumları özellikle takdir edildi. Sanatçı olarak Thibaud'un Fransız mizacının sadeliğini seviyorum. Çalışmada zarafet, incelik; ifadesinde ağırlıklılık, ölçü ve uyumlu niteliklerin nadir bir karışımı var. Ondan birkaç hafta sonra dinlediğimiz Florizel von Reuter, bizde olağanüstü bir izlenim bıraktı. Teknik düzeyine hayran kaldığımız sanatçının klasiklerin yorumunda ustalığına daha fazla derinlik ve duygu katmasını istedik."

Eserleri ve son yılları

50'den fazla kompozisyonu olan Florizel von Reuter'in bestelediği çok sayıda oda müziği eseri var. Solo keman ve keman-piyano için çalışmalar, piyano eşliğinde şarkılar, oda orkestrası için süitler, Mi bemol minör yaylı sazlar dördlüsü bunların arasında yer alıyor. Ayrıca Romen dansları, İskoç rapsodisi, senfonik şiirler, Re minör ve Mi minör keman konçertoları, iki keman için konçerto, Do majör ve Fa minör iki senfoni, Do minör piyano konçertosu ve Mi bemol majör

Mass de eserleri arasında yer alıyor. Bazıları bitirilmemiş halde bırakılmış operaları ise "*Des Zufalls kecke Gabe*", "*Die Brauteiche*", "*Hypatia*", "*Liebesnacht im Schloss*" ve "*Postmeister Wyrin*"...

Florizel gençliğinden itibaren annesinin de merak sardığı parapsikoloji konusuyla ilgilenmeye başladı. Ölmüş müzisyenlerle medyum olarak kurduğunu söylediği iletişimleri hakkında çok sayıda kitap yazdı. Belki de küçük çocukken bu büyük ustaların eserlerini nasıl çalabildiği ilerleyen senelerde kendisi için de bir merak konusuydu, bunun izahını arıyordu.

Florizel von Reuter anılarında Yıldız Sarayı ve II. Abdülhamid tasvirlerine ek olarak devrin Türk toplumsal hayatı üzerine edindiği izlenimleri, ülkeyi bir çocuk gözüyle nasıl gördüğünü okuyucularıyla renkli bir üslupla paylaşıyor. Sanatçının el yazması bestelesinin bir kısmı, mektupları ve yaşamı ile ilgili diğer anılar ve belgeler Waukesha, Wisconsin'deki Carroll Üniversitesi kütüphanesinin özel bir koleksiyonunda korunuyor ●